

הוראת מגילת רות

פרק ב (שני שיעורים)

מפת הלמידה :

פסוקים א-ג	אפיון דמות : בועז (אפיון ישיר) ורות רקע : מתנות עניים
פסוקים ד-ז	דמותה של רות כפי שהיא עולה משאלתו של בועז ומתשובת הנער.
פסוקים ח-טז	החסד שעשה בועז, החסד שעשתה רות
פסוקים יז-כג	סיכום
מבט כללי	אפיון דמות של רות כינויים
סיכום : - מה למדנו? - מה למדנו לעשות? הקשר אישי והקשר רחב	

מפת הצבעים :

הקשר אישי והקשר רחב	הצעת הוראה	מיומנות- הקניה	פרשנות מלווה	רקע- מצוות התורה
------------------------	------------	----------------	--------------	---------------------

פתיחה

את קריאת פרק ב נחלק לשלושה חלקים. בכל אחד מן החלקים מתקיימת שיחה

א-ז רות יוצאת ללקט בשדה (שיחת בעז ונערו)

ח - יז יחסו של בעז לרות - (שיחת בעז ורות)

יח - כג רות שבה לבית נעמי - (שיחת נעמי ורות)

עיקרו של פרק ב מתרחש בשדה, כאשר רות יצאה ללקוט שיבולים כדי לקיים את נעמי ואת עצמה. נעמי ורות ששבו ליהודה בזמן קציר שעורים התקיימו בזכותן של מצוות מתנות עניים. באמצעות תיאור ההתרחשות בשדה נלמד על הדרך בה קוימה מצוות הלקט ועל המורכבות שהתלוותה אליה לעיתים.

נקרא את שתי השיחות המתקיימות בשדה : השיחה בין בועז ונערו והשיחה בין בועז לרות. מתוך פרטי השיחות נלמד על הבחירה של בועז, שהשכיל לראות את מעלותיה של רות. נמנה את החסדים שגמל אותה, הן במעשה (ההנחיות המיוחדות שהנחה את רות ואת הקוצרים, שאפשרו לרות ללקט בנוחות ולאכול עם הקוצרים) והן במילים הטובות ובשבחים שהרעיף על רות.

היציאה של רות אל השדה מאפשרת לנו ללמוד עליה ולהכיר אותה. נתבונן בפסוקים המתארים את מעשיה - נלמד על היוזמה והחריצות שלה, האחריות לכלכלתה של נעמי, הכרת הטוב. מתוך מדרש חז"ל נלמד גם על צניעותה והזהירות שלה שלא ללקט את מה שלא ניתן לה.

פרק ב מהווה התקדמות בהיבט הכלכלי: נעמי ורות משיגות מזון - אמנם מן הצדקה. אך למרות התקווה שהתעוררה בעקבות המפגש עם בועז קרוב המשפחה, בסיומו של הפרק הן עדיין בודדות.

מהלך

פסוקים א-ג: פתיחה

ננחה את התלמידים לאסוף את המידע העולה מן הפסוקים על בועז ועל רות.

בועז:

- קרוב משפחה של אלימלך
 - הכינוי "גיבור חיל"
 - נסביר את הביטוי "גיבור חיל":
 - "גיבור" ו"חיל" עשויים להיות קשורים ב**כוח צבאי**, על דוד נאמר שהוא "גיבור חיל ואיש מלחמה" (שמואל א ט ז יח).
 - אחת התכונות של השופטים שהציע יתרו למנות הוא "אנשי חיל" (שמות יח, כא). רש"י (שם) מסביר: "אנשי חיל - עשירים, שאין צריכין להחניף ולהכיר פנים".
 - רש"י (דברי הימים א כו ח) מסביר: "איש חיל" - לא בכח ולא במלחמה אלא כאדם שאומר עליו פלוני **חשוב** וכן 'הלא בועז מודעתנו איש גבור חיל'.
- הערה למורה: הוראת פירושי רש"י היא רשות. על התלמידים לדעת שהביטוי "גיבור חיל" מלמד על כוח, חשיבות ועושר.

רות:

- גילתה יוזמה, קיבלה את האחריות לכלכלת המשפחה הקטנה.
- "וַתֵּלֶךְ וַתִּבֹּא וַתִּלְקֹט בַּשָּׂדֶה אַחֲרֵי הַקְּצָרִים" (פסוק ג)
- שבת קיג, ב: "וַתֵּלֶךְ וַתִּבֹּא וַתִּלְקֹט בַּשָּׂדֶה, אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר שֶׁהִלְכָּה וּבָאת הִלְכָּה וּבָאת עַד שֶׁמִּצְאָה בְּנֵי אָדָם הַמְּהוּגָנִין [=אדם הגון: ישר, ראוי וכדו'] לִילֵךְ עִמָּהֶם"
- איזו מידה של רות עולה מן המדרש, ואיזה מסר נוכל ללמוד ממנו?

ברקע הדברים: מתנות עניים

פרק ב מתחיל בתקופת קציר השעורים (פרק א פסוק כב, תקופת הפסח) ומסתיים בקציר החיטים (פרק ב פסוק כג, תקופת הקיץ). לימוד הפרק מאפשר לנו להכיר מציאות ממשית של קיום מצוות מתנות עניים, על הקשיים והמורכבות המתלוות אליה.

נקרא את הציווי על מתנות עניים: "וּבְקִצְרְכֶם אֶת קִצְרֵי אֲרָצְכֶם: לֹא תִכְלֶה פֶּאֶת שְׂדֶךְ לְקַצֵּר, וְלִקְטֹת קִצְרֶךָ לֹא תִלְקֹט. וְכִרְמְךָ לֹא תִעֲזֹל, וּפְרֵט כִּרְמְךָ לֹא תִלְקֹט - לְעֹנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם, אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" (ויקרא יט, ט-י)

"כִּי תִקְצֹר קִצְרֵךְ בְּשָׂדֶךָ וְשָׂכַחְתָּ עֹמֶר בְּשָׂדֶךָ : לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ - לָגֵר לִיתּוֹם וְלֹא לְמִנָּה יִהְיֶה. לְמַעַן יִבְרָכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֶׂה יָדֶיךָ" (דברים כד, יט).

נסביר את הרעיון הכללי של מצוות מתנות עניים. בעל השדה מחויב להשאיר חלקים שונים מהתבואה שלו לעניים שמגיעים בעצמם לשדהו לאסוף את המתנות.

(הבהרה: מצוות מתנות עניים עומדת ברקע הפרק. חשוב שתלמידים יכירו את המצווה, אך הם לא יישאלו על פרטי המצווה).

פסוקים ד-ז: השיחה בין בועז לנער

נקרא את השיחה בין בועז לממונה על הקוצרים (המילה "נער" עשויה להטעות כאן, נשים לב לתפקידו של הנער).

שאלתו של בועז

בועז שאל את נערו הממונה על הקוצרים "למי הנערה הזאת". יתכן שנוכל ללמוד מהשאלה שבעלי השדה הכירו את העניים הלוקטים בשדה. נעיין במדרש המבהיר את סיבת התעניינותו של בועז בנערה שבשדה.

רות רבה (וילנא) ד: "למי הנערה הזאת ..., אלא כיון שראה אותה ומעשיה נאים התחיל שואל עליה,

כל הנשים שוחחות ומלקטות וזו יושבת ומלקטת....

כל הנשים משחקות עם הקוצרים וזו מצנעת עצמה,

כל הנשים מלקטות בין העמרים וזו מלקטת מן ההפקר".

נשאל:

- מהו המאפיין המיוחד של רות שהביא את בועז לשאול מי היא?
- המדרש מתייחס למידת הצניעות של רות. אילו היבטים של צניעות מתאר המדרש?
- "כל הנשים מלקטות בין העמרים וזו מלקטת מן ההפקר"- מהי המידה הנוספת העולה מן המדרש?

תשובת הנער

נקרא את תשובתו של הנער, נשאל את התלמידים מה רוצה הנער אשר על הקוצרים לומר בתשובתו לבועז: האם הוא משבח את רות או מבקר אותה?

נבחין בכינוי שבו הוא מכנה את רות: "נערה מואביה" ונחשוב מה מלמד הכינוי על יחסו ויחסה של הקהילה בבית לחם לרות. יש ששמעו בדבריו של הנער הממונה על הקוצרים תיאור חיובי של רות ופעולתה בשדה בועז, ויש ששמעו בדבריו ביקורת כלפיה:

- "התחיל הנער מספר בשבחה ובצניעות שבה" (רות זוטא ב, ז).
- השבח שהנער משמיע הוא המחויבות של רות לנעמי, ותיאור חריצותה: מאז הבוקר היא לא חדלה מללקוט.
- "...הַשִּׁבְחָה עִם-נְעָמִי מִשָּׂדֵי מוֹאָב... וַתָּבֹא וַתַּעֲמֹד מֵאֵז הַבֶּקֶר וְעַד-לָעֶתָה"

- "בדברי הנער שומעים טון שלילי. מבחינתו העיקר הוא שמדובר בנערה מואביה....". הנער אומר: "אלקטה נא ואספתי בעמרים", אך רות אמרה: "ואלקטה בשיבולים". הנער אומר שרות אינה מכירה את הכללים שמותר לקחת רק שיבולים אלא לוקחת עומרים [=חבילת שיבולים אגודה]. לא זו בלבד שהיא מלקטת עומרים, אלא שכל היום היא רק אוספת ולא נחה. טון הדברים הוא שלילי, הנער רואה את מעשי רות באור שלילי". (מפגש בועז ורות, הרב דוד סבתו).

הערה למורה: התלמידים יצטרכו לדעת לתת דוגמאות לשתי נקודות המבט המוצעות: השבח והביקורת כלפי מעשיה של רות.

פסוקים ח-טז : השיחה בין בועז לרות

בניגוד לממונה על הקוצרים, שראה את רות כמואביה ("וַיַּעַן הַנָּעַר הַנָּצֵב עַל הַקּוֹצְרִים וַיֹּאמֶר נַעֲרָה מוֹאֲבִיָּה הִיא הַשָּׂכָה עִם נַעֲמִי מְשֻׁדָּה מוֹאֲבִי", ו), בועז, בעל השדה, קיבל את רות וגמל אותה חסד, למרות שהייתה זרה גם עבורו.

נקרא את הפסוקים, נחח את התלמידים למצוא בפסוקים ביטויים שונים של חסד : חסד במעשים וחסד במילים .
נשאל :

- אילו הנחיות מעשיות מצאנו בדבריו של בועז לרות?
- אילו הנחיות נתן בעז לקוצרים בשדה?
- איך כינה את רות? באילו דרכים עודד אותה?
- נשים לב לדבריה של רות : על מה היא הודתה לבעז? מה מתוך החסדים היה המשמעותי לה ביותר?

נלמד מדרש :

וַיַּעַן בְּעֻז וַיֹּאמֶר לָהּ הִגַּד הִגַּד לִי כָּל אֲשֶׁר עָשִׂית אֶת חֲמוּתְךָ אַחֲרֵי מוֹת אִישִׁיךָ וַתַּעֲזְבִי אֲבִיךָ וְאֶמְךָ
רות רבה (וילנא) פרשה ה : [יא] ויען בועז ויאמר לה הגד הוגד לי... ותעזבי אביך ואמך מעבודת כוכבים שלך,
שנאמר (ירמיה ב') אומרים לעץ אבי אתה ולאבן את ילדתי.

הערה למורה : התלמידים לא צריכים להכיר את המדרש כלשונו אלא להכיר את הרעיון שהוא מביא.

נשאל :

- איך מסביר המדרש את המילים "אביך ואמך", ואיך הבנו אותן עד קריאת המדרש?
- מה מוסיף המדרש על שבחה של רות מעבר לשבח העולה מן הפשט?
- בפסוק זה בעז משבח את רות על עזיבת משפחתה ובחירתה להידבק בנעמי. כעולים כולם מכירים את הקושי בעזיבת המקום המוכר והבטוח והקושי בבחירה החדשה. נשאל את התלמידים מה עוד הם עזבו מאחור? האם גם להם יש "אביך ואמך" שהם עזבו? מהו?

פסוקים יז-כג : רות שבה לבית נעמי

נקרא את השיחה השלישית בפרק : השיחה בין נעמי לרות עם שובה של רות.

נשאל את התלמידים מהו השינוי שחל בפרק ב במצבן של נעמי ורות, ואיזה מהחוסרים שלהן החל להתמלא. נתייחס להיבט הכלכלי וגם לתקווה שהתעוררה בהיבט המשפחתי, ושלעת עתה היא תקווה נכזבת.

פרק א הסתיים בייאוש עמוק : חוסר כלכלי, חוסר במשפחה ובשייכות.

בפרק ב החל החוסר הכלכלי להתמלא, ודבריה של נעמי רומזים גם לאפשרות מילוי המחסור במשפחה : "קְרוֹב לָנוּ הָאִישׁ מְגֻאֵלָנוּ הוּא", אולם דווקא הפסוק החותם את הפרק מאכזב : "וַתִּדְבֹּק בְּנַעֲרוֹת בְּעֻז לְלֶקֶט עַד קְלוֹת קִצִּיר הַשָּׂעִרִים וּקְצִיר הַחִטִּים וַתָּשֶׁב אֶת חֲמוּתָהּ", תקופת הקציר (כשלושה חודשים) תמה, ונעמי ורות עדיין לבדן.

דמות של רות ושל בועז בפרק ב

בפרק א הכרנו את מסירותה של רות לנעמי, ואת הנאמנות שלה לעם ישראל ולקב"ה.

ההתרחשות בשדה אפשרה לנו להכיר פנים נוספות של רות.

נאפיין את דמותה של רות בפרק ב מתוך התבוננות במעשים שלה.

הצעת הוראה

ציטוט מן הפסוקים	נוכל לומר על רות ש... הוסיפו הסבר. (כאן יש מקום לתשובות מגוונות, כל עוד הם מתאימות להקשר).
"ותאמר רות המואביה אל נעמי אלכה נא השדה ואלקטה בשבילים אחר אשר אמצא חן בעיניו" (ב)	דוגמא: רות יזמה והציעה ללכת ללקט מזון, למרות היותה זרה. נוכל ללמוד על האחריות שלה לחמותה, היותה פועלת ויוזמת.
"וינען הנער הנצב על הקוצרים... ותבוא ותעמוד מאז הבקר ועד עתה זה שביתה הבית מעט" (ו-ז)	דוגמא: ע"פ עדותו של הנער היא התמידה ואספה שיבולים לכל אורך היום, דבריו מלמדים על החריצות שלה.
"ותפל על פניה ותשתחו ארצה ותאמר אליו מדוע מצאתי חן בעיניך להפירני ואנכי נכריה" (י)	
"הגד הגד לי כל אשר עשית את חמותך אחרי מות אישך ותעזבי אביו ואמוך..." (יא)	
"ותשב מצד הקוצרים ויצבט לה קלי ותאכל ותשבע ותתר" (יד)	
פסוק נוסף:	
פסוק נוסף:	

נוסיף כלי שלישי שיסייע לנו בהיכרות עם דמותה של רות: הכינויים.

כינויים

כינויים- הקניה

כינוי הוא תואר המצטרף לשמה של דמות בסיפורי התורה והנביאים או מחליף שם זה. הכינוי עשוי לציין את מעמדו של הדובר (לדוג' המלך, המלכה) זיקתו המשפחתית (לדוג' בן... אבי... אשת...) ועוד. חז"ל מפנים את תשומת לבנו לכך שבאמצעות הכינוי, וללא אמירה מפורשת, רוצה התורה להעביר באופן מרומז מסרים המסייעים להעמקת הבנתנו בלימוד תורה. בנוסף לכינויים שמעניקה התורה לדמויות יש לשים לב כי הדמויות עצמן משתמשות בדבריהם פעמים רבות בכינוי ובכך הן מביעות עמדה ביחס לדמות, למעשיה, למעמדה וכדו'.

כינוייה של רות בפרק ב

נתבונן בפרק ב:

- הנער כינה את רות "נערה מואביה" (ו')
- בועז ונעמי בחרו בכינוי "בתי" (ח, כב). הכינוי מלמד על פערי הגילים, אך גם על עמדתם הנפשית כלפיה.
- בשיחה בין נעמי לרות הכתוב משתמש בכינויים "חמותה" ו"כלתה".
- רות מכנה את עצמה "נכריה".

הדיון במשמעות הכינויים פתוח - מטרתנו היא להביא את התלמידים להבחין ולהיות רגישים לכינויים השונים, ולחשוב איזו נקודת מבט או איזו הבנה מציע הכינוי.

הקשר אישי - תורת חיים

מתנות עניים- היום

"מצילות המזון" הוא ארגון ירושלמי, שנותן ביטוי מודרני למצוות מתנות עניים (ביוטיוב תוכלו למצוא סרטונים נוספים על הארגון, וכן על ארגונים דומים כמו "לקט ישראל". בחרנו בסרטון הזה מפני שהוא מדגים שהמקבלים יכולים להיות גם חלק מן הנתינה).

[קישור לסרטון](#)

נצפה בסרטון ונשוחח על מצוות מתנות עניים כיום, ועל הדרך לנתינה מיטבית. כדאי לקרוא את הכתבה "מחאה חברתית בשדות בית לחם", מאת יעל מאלי, ובפרט את החלק המתייחס לעבודתו של עדי נס "רות ונעמי מלקטות".

[קישור לכתבה](#)